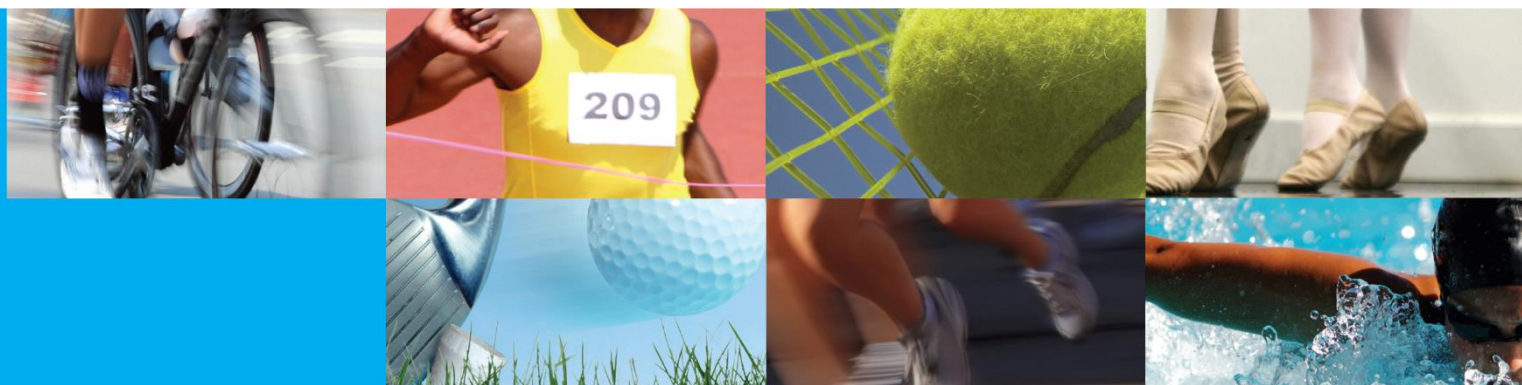

Rookvrije schoolterreinen - 2016

Koen Breedveld

Nienke Lammertink

Rookvrije schoolterreinen – 2016

in opdracht van de Onderwijsagenda Sport, Bewegen en Gezonde Leefstijl

**Koen Breedveld
Nienke Lammertink**

Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

*Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
+31 (0)30 721 02 20 | www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl | [@mulierinstituut](https://www.instagram.com/mulierinstituut)*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	7
1.1	Achtergrond en doelstelling	7
1.2	Opzet en methode	7
1.3	Leeswijzer	8
2.	Primair onderwijs	9
2.1	Feitelijke situatie	9
2.2	Scholen met een rookvrij schoolterrein	9
2.3	Niet geheel rookvrije scholen	11
2.4	Amendement	14
3.	Voortgezet onderwijs	15
3.1	Feitelijke situatie	15
3.2	Scholen met een rookvrij schoolterrein	15
3.3	Niet geheel rookvrije scholen	18
3.4	Amendement	21
4.	Middelbaar beroepsonderwijs	23
4.1	Feitelijke situatie	23
4.2	Scholen met een rookvrij schoolterrein	23
4.3	Niet geheel rookvrije scholen	24
4.4	Amendement	27
5.	Samenvatting en conclusie	29

1. Inleiding

1.1 Achtergrond en doelstelling

Dat roken de gezondheid schaadt is niet alleen een wetenschappelijk feit, maar wordt inmiddels ook door veel burgers onderschreven. Weten dat roken ongezond is, wil echter niet zeggen dat mensen ook niet roken. Anno 2015 rookt 25 procent van de Nederlanders (12 jaar en ouder)¹ wel eens en heeft 11 procent van de jeugdigen (12 t/m 16 jaar) de afgelopen maand (wel eens) gerookt². Veel mensen beginnen gedurende hun schooltijd met roken³.

In de motie Tabaksbeleid⁴ van juni 2014 wordt de overheid verzocht om zich in te spannen om alle schoolterreinen rookvrij te maken. De ministeries van OCW en VWS, de PO-Raad, VO-raad, MBO Raad en Gezonde School zetten zich hier actief voor in⁵. In 2015 is naar de stand van zaken gepeild met betrekking tot rookvrije schoolterreinen. Geconcludeerd werd dat in dat jaar een op de vijf basisscholen, de helft van de scholen voor voortgezet onderwijs en zes procent van de mbo-scholen geheel rookvrij was⁶.

De voorliggende rapportage betreft een update van de meting zoals die in 2015 was verricht. Gekeken is naar de mate waarin scholen rookvrij waren, hun ambities op dit terrein, alsmede de mate waarin de scholen bekend zijn met het amendement op de Tabakswet van januari 2016 dat scholen oplegt om voor 2020 te zorgen dat hun schoolterrein rookvrij is⁷.

1.2 Opzet en methode

Het onderzoek had betrekking op scholen in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. De vragenlijsten zijn in overleg met het Longfonds ontwikkeld en zijn zoveel mogelijk identiek gehouden aan de vragen die in 2015 zijn gesteld. Alle vragen zijn gesteld in de laatste week van september en de eerste twee weken van oktober. Voor de uitvoering van het onderzoek is gebruikgemaakt van de online panels van DUO Onderwijsonderzoek. De vragen aan directeuren van po-

¹ <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=81628ned&D1=65-66&D2=I&HDR=G1&STB=T&VW=T>

² <https://www.trimbos.nl/kerncijfers/peilstationsonderzoek-2015#qVerantwoording>

³ https://www.longfonds.nl/schoolterrein?gclid=Cj0KEQjwqfvABRC6gj3T_4mwsp0BEiQAyoQPkS9j4IXJL2H5Qmgo3jg1oWhYaXE0bj76ChkwqKZpgTAaAgBC8P8HAQ

⁴ Tweede Kamer 2014-2015, Motie Dik-Faber Tabaksbeleid, 32 011, nr. 36.

⁵ Zie <https://www.gezondeschool.nl/advies-en-ondersteuning/aan-de-slag-met-een-rookvrij-schoolterrein> en https://www.longfonds.nl/schoolterrein?gclid=Cj0KEQjwqfvABRC6gj3T_4mwsp0BEiQAyoQPkS9j4IXJL2H5Qmgo3jg1oWhYaXE0bj76ChkwqKZpgTAaAgBC8P8HAQ

⁶ Verhoofstad, A. & Reijgersberg, N. (2015). Rookvrije schoolterreinen. *Tabellenrapportage rookvrije schoolterreinen in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs*. Utrecht: Mulier Instituut.

⁷ Tweede Kamer 2015-2016, Amendement Dik-Faber wijziging Tabakswet, 34 234, nr. 9.

en vo-scholen hebben meegelopen met het reguliere Omnibusonderzoek van DUO, de vragen aan het mbo zijn in een separaat onderzoek voorgelegd aan directeuren/leidinggevenden. Uiteindelijk hebben 442 directeuren van basisscholen, 813 directeuren van scholen uit het voortgezet onderwijs en 248 directeuren of leidinggevenden uit het middelbaar beroepsonderwijs, de vragen ingevuld⁸. Voor alle deelonderzoeken geldt dat de uitkomsten representatief geacht kunnen worden voor de gehele populatie⁹.

1.3 Leeswijzer

In de drie hierop volgende hoofdstukken bespreken we achtereenvolgens de stand van zaken in het po, het vo en het mbo. In hoofdstuk vijf vatten we de belangrijkste bevindingen samen.

⁸ De scholen die niet over een schoolterrein beschikten zijn niet in de analyse meegenomen. Dat betrof 10 po-scholen, 14 scholen in het vo en 28 in het mbo.

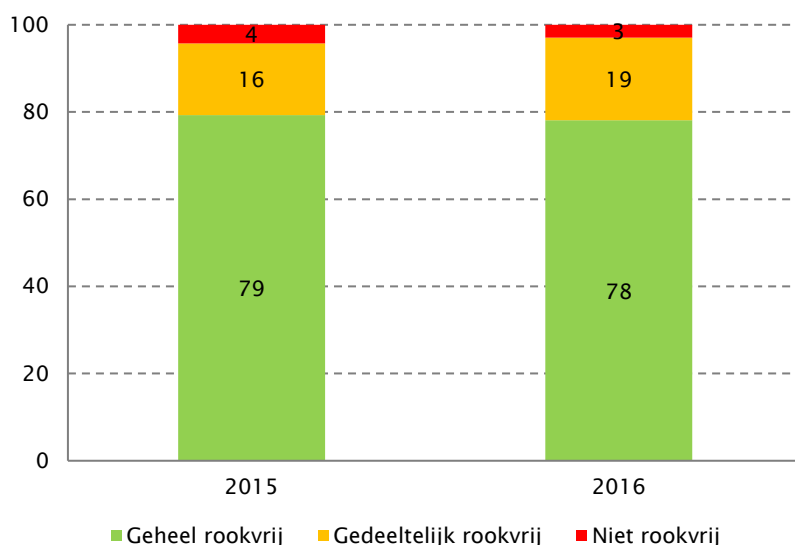
⁹ Weging naar schoolgrootte, denominatie en vakantieregio.

2. Primair onderwijs

2.1 Feitelijke situatie

Tussen 2015 en 2016 is er weinig veranderd in de mate waarin scholen in het po rookvrij zijn (figuur 2.1). Het percentage scholen in het primair onderwijs dat in 2016 aangeeft volledig rookvrij te zijn, wijkt niet of nauwelijks af van 2015 (respectievelijk 79 en 78 procent).

Figuur 2.1 Mate waarin schoolpleinen in het po rookvrij zijn (in procenten van alle po-scholen, n=432)

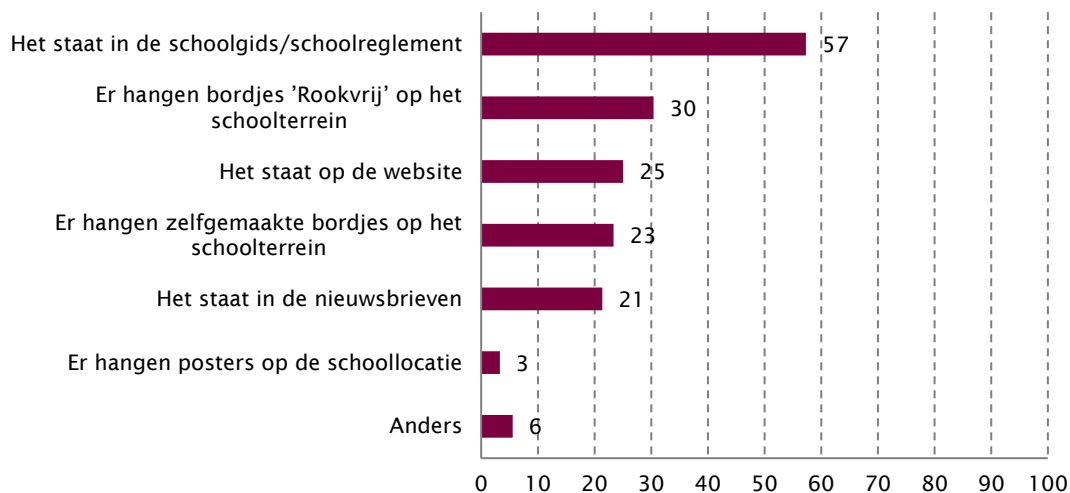
Het aandeel scholen met geheel rookvrije schoolpleinen is groter bij de kleinere scholen (tot 150 leerlingen, 82%) dan bij middelgrote scholen (150-300 leerlingen, 77%) of dan bij de grootste basisscholen (meer dan 300 leerlingen, 74%). Verder zien we dat met name scholen in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag en in de drie zuidelijke provincies vaak geheel rookvrij zijn (resp. 85% en 84%).

2.2 Scholen met een rookvrij schoolterrein

Communicatie

Van de basisscholen die geheel rookvrij zijn, geeft 30% aan dat dit expliciet duidelijk wordt gemaakt (cijfer niet in figuur). De scholen die dit expliciet duidelijk maken, communiceren dit op meerdere wijzen. Het blijkt dat de schoolgids of schoolreglement de meest voorkomende wijze van communiceren is dat het schoolplein rookvrij is (figuur 2.2). Dat was in 2015 niet anders.

Figuur 2.2 Wijze waarop scholen duidelijk maken dat het schoolterrein volledig rookvrij is, meerdere antwoorden mogelijk (in procenten van de po-scholen die geheel rookvrij zijn en dit expliciet duidelijk maken, n=98)

Redenen

Als redenen om het schoolterrein geheel rookvrij te maken, noemen de betreffende scholen met name hun verantwoordelijkheid en de wens om het goede voorbeeld aan jongeren te geven (figuur 2.3). In 2015 is deze vraag aan alle scholen gesteld. Ook toen kwam naar voren dat het goede voorbeeld willen geven en de verantwoordelijkheid van de school de belangrijkste redenen waren voor scholen om hun schoolplein rookvrij te maken.

Figuur 2.3 Redenen als school in het primair onderwijs het schoolterrein geheel rookvrij te maken, meerdere antwoorden mogelijk (in procenten van alle po-scholen die geheel rookvrij zijn, n=339)

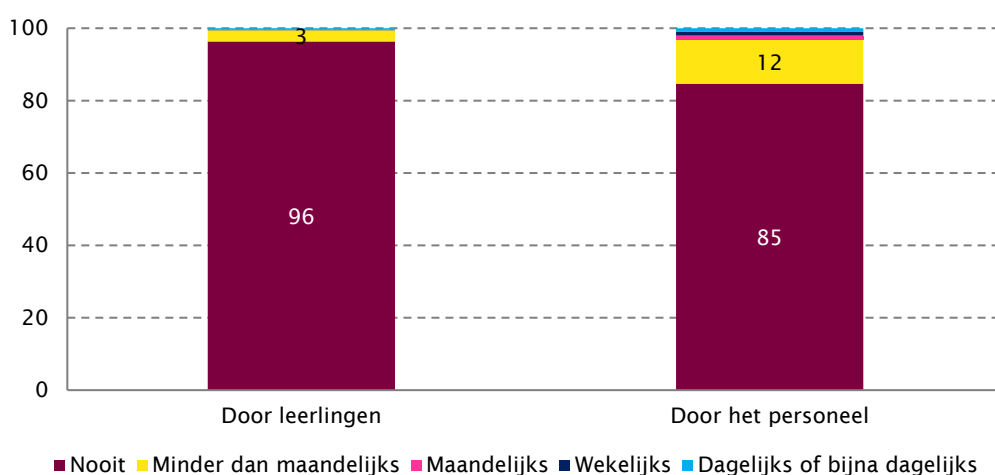
Hulp van buiten

Van de rookvrije scholen heeft 3% hulp gekregen van een externe organisatie bij de realisatie van het rookvrije schoolterrein. In de helft van de gevallen kwam deze hulp van de GGD. Dit betrof vooral het draagvlak creëren bij medewerkers en het agenderen van het rookvrij schoolterrein.

Handhaving

Directeuren nemen nauwelijks waar dat er op hun rookvrije schoolterreinen toch wordt gerookt. Dat geldt zeker voor de leerlingen (96%) en in iets mindere mate voor het personeel (85%, figuur 2.4). Concrete sancties heeft bijna geen enkele basisschool (90% - cijfer niet in figuur).

Figuur 2.4 Mate waarin leerlingen en personeel (stiekem) roken op het schoolplein (in procenten van alle po-scholen die geheel rookvrij zijn, n=339)

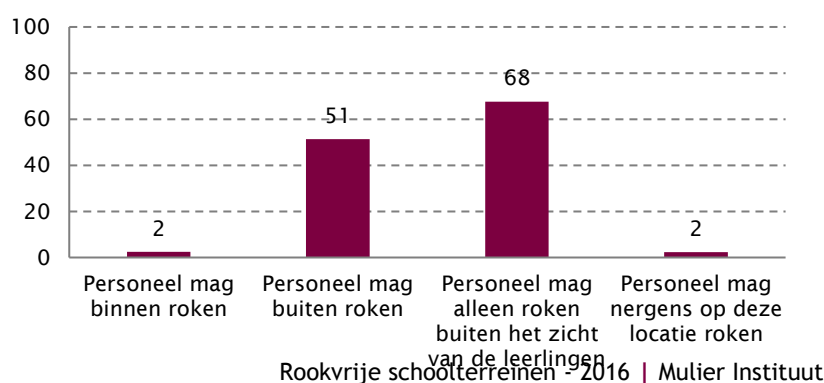

2.3 Niet geheel rookvrije scholen

Rooklocaties

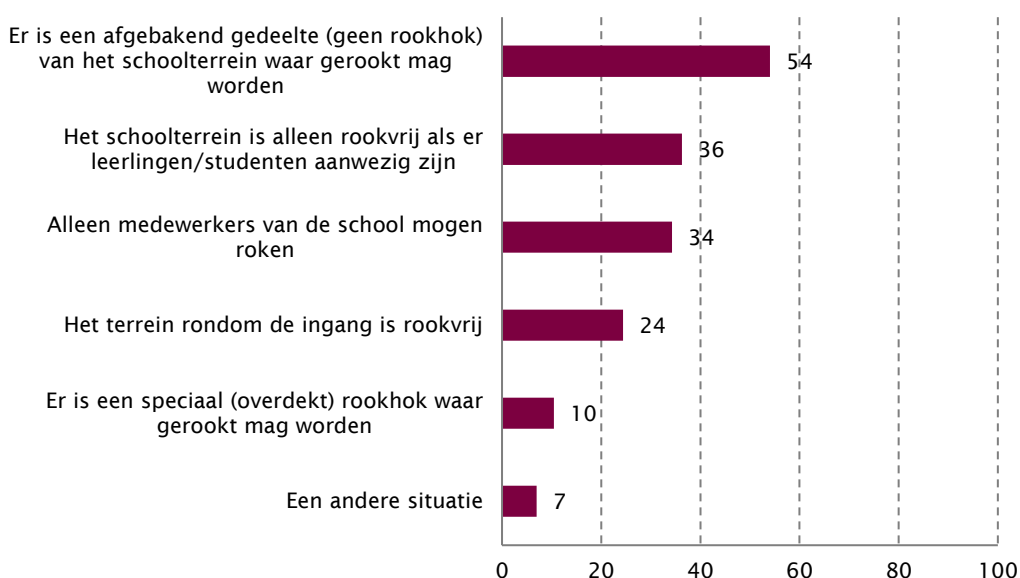
Voor bijna een kwart van de basisscholen geldt dat hun schoolplein nog niet geheel rookvrij is. Op ongeveer de helft van de betreffende basisscholen mag het personeel (op een bepaalde plek) buiten roken (figuur 2.5). Roken is daarbij voor het personeel op 68 procent van deze scholen alleen toegestaan buiten het zicht van de leerlingen. Houden we rekening met het feit dat 22 procent van de basisscholen nog geen geheel rookvrij schoolterrein heeft, dan impliceert dit dat op 91% van de basisscholen er niet meer wordt gerookt in het zicht van de leerlingen (78% plus 68%*22%).

Figuur 2.5 Plek waar personeel mag roken, meerdere antwoorden mogelijk (in procenten van po-scholen die niet geheel rookvrij zijn, n=93)

Op meer dan de helft van de scholen die gedeeltelijk rookvrij zijn, is een afgebakend gedeelte van het schoolterrein waar mag worden gerookt (figuur 2.6). Daarnaast is op 10 procent van deze scholen een speciaal rookhok aanwezig. Een derde van de betreffende schoolleiders geeft aan dat alleen medewerkers van de school op het schoolterrein mogen roken, eveneens ruim een derde stelt dat het schoolterrein alleen rookvrij is als er leerlingen aanwezig zijn.

Figuur 2.6 Kunt u aangeven welke situatie(s) op het schoolterrein van toepassing is/zijn? Meerdere antwoorden mogelijk (in procenten van po-scholen die gedeeltelijk rookvrij zijn, n=81)

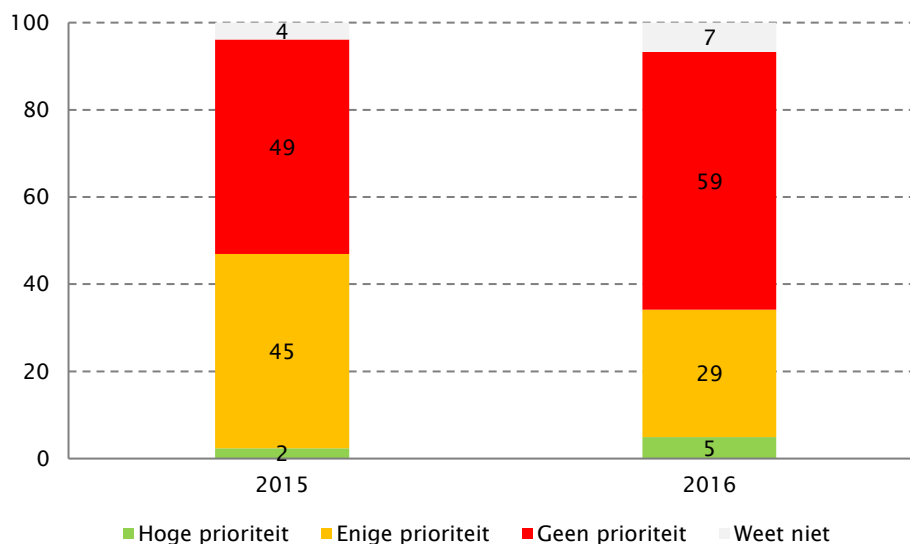

Toekomstverwachting

Basisscholen die nog niet geheel rookvrij zijn, hebben moeite om aan te geven waarom dat zo is. De meest genoemde reden is dat rokende medewerkers er negatief over zijn (32% - cijfer niet in figuur). Een klein deel van de scholen (8%) ziet het ontmoedigen van het roken niet als zijn of haar taak. De meeste scholen (57%) die nog niet geheel rookvrij zijn, geven hiervoor echter andere redenen aan. Vaak wordt genoemd dat het aan de medewerkers zelf is of zij willen roken. Bovendien ligt de rookplaats buiten het zicht van de kinderen, zo wordt bij de open antwoorden in de vragenlijst aangegeven.

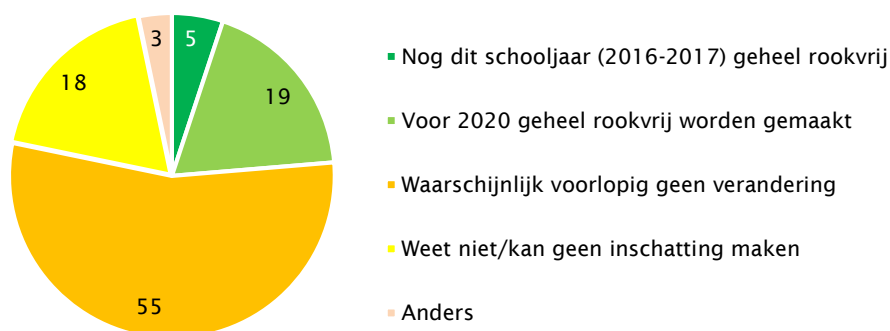
Het rookvrij maken van het schoolterrein heeft in 59 procent van de betreffende scholen ook geen prioriteit. Voor 29 procent heeft het enige prioriteit, maar geen hoge. In vergelijking met 2015 heeft het rookvrij maken van het schoolterrein onder deze scholen iets minder prioriteit gekregen.

Figuur 2.7 Mate waarin het rookvrij maken van het schoolterrein prioriteit heeft op gedeeltelijke of niet-rookvrije scholen (in procenten van alle po-scholen die voorlopig nog geen geheel rookvrij schoolterrein hebben, n=72)

Op de vraag wat de verwachting is ten aanzien van het rookvrij maken van het schoolterrein, geeft meer dan de helft van de scholen die nu gedeeltelijk rookvrij zijn¹⁰ aan dat er waarschijnlijk voorlopig geen verandering komt (figuur 2.8). Ongeveer een vierde van de schoolterreinen zal, naar verwachting, voor 2020 geheel rookvrij worden gemaakt. In 2015 gaf 18% van de scholen zonder geheel rookvrije schoolpleinen 'dit jaar of volgend jaar' te verwachten rookvrij te zullen worden.

Figuur 2.8 Verwachtingen van gedeeltelijk rookvrije scholen van het rookvrij maken van het schoolterrein (in procenten van alle po-scholen met een gedeeltelijk rookvrij schoolterrein, n=81)

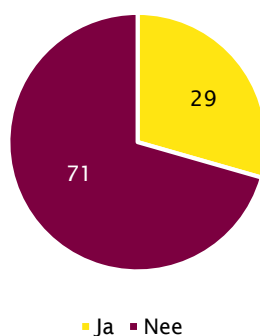

¹⁰ De groep scholen waarvan het schoolplein nog geheel niet rookvrij is, is te klein om over te rapporteren (n=12).

2.4 Amendement

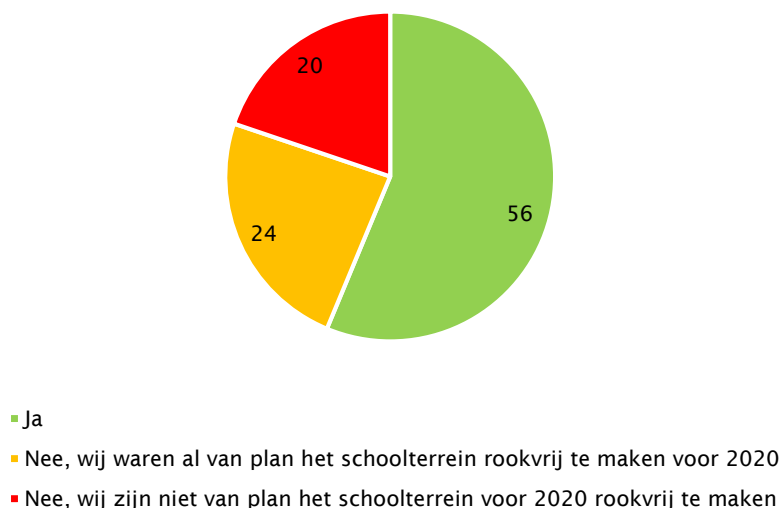
De schoolleiders zijn in de vragenlijst gewezen op het feit dat de Tweede Kamer dit jaar een amendement aannam op de Tabakswet (zie noot zeven in hoofdstuk één). Scholen hebben tot 1 januari 2020 om zelf te zorgen dat hun schoolpleinen rookvrij zijn. Het merendeel van de schooldirecteuren in het po is niet op de hoogte van dit amendement (figuur 2.9).

Figuur 2.9 Mate waarin po-directeuren op de hoogte zijn van amendement Tabakswet (in procenten van alle po-scholen, n=432)

Van de scholen waarvan het schoolplein nog niet geheel rookvrij is, geeft 56 procent aan dat het amendement voor hen aanleiding is om het schoolterrein voor 2020 rookvrij te maken (figuur 2.10). Een vierde van deze scholen (24%) was al van plan het schoolterrein rookvrij te maken voor 2020. Een vijfde (20%) zegt niet van plan te zijn hun schoolplein rookvrij te maken.

Figuur 2.10 Mate waarin amendement aanleiding is om schoolterrein rookvrij te maken (in procenten van alle po-scholen die niet geheel rookvrij zijn, n=93)

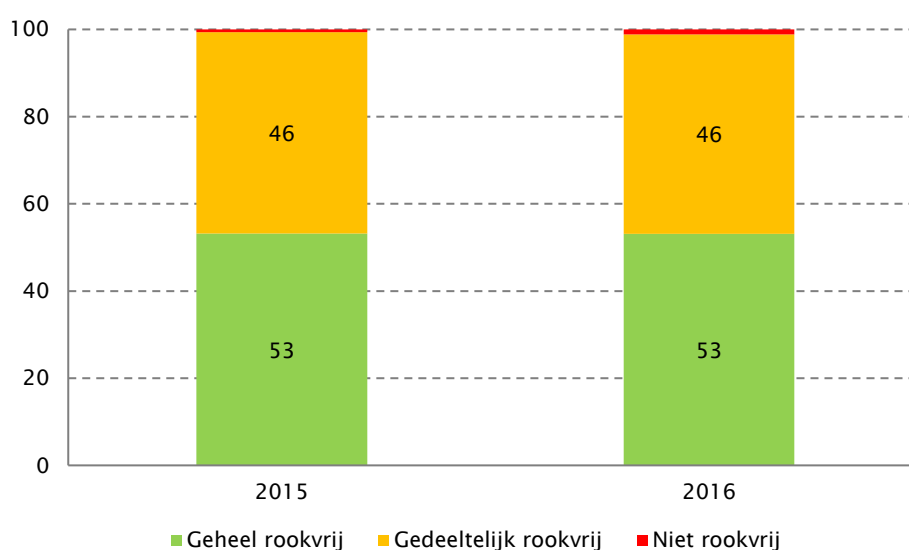

3. Voortgezet onderwijs

3.1 Feitelijke situatie

Evenals in 2015 geldt in 2016 voor ruim de helft van de scholen in het voortgezet onderwijs dat hun schoolpleinen geheel rookvrij zijn (figuur 3.1). Voor iets minder dan de helft van de vo-scholen geldt dat hun schoolplein gedeeltelijk rookvrij is. Daarmee is het rookvrije schoolplein in het voortgezet onderwijs minder ver doorgedrongen dan in het basisonderwijs.

Figuur 3.1 Mate waarin schoolpleinen in het vo rookvrij zijn (in procenten van alle vo-scholen, n=799)

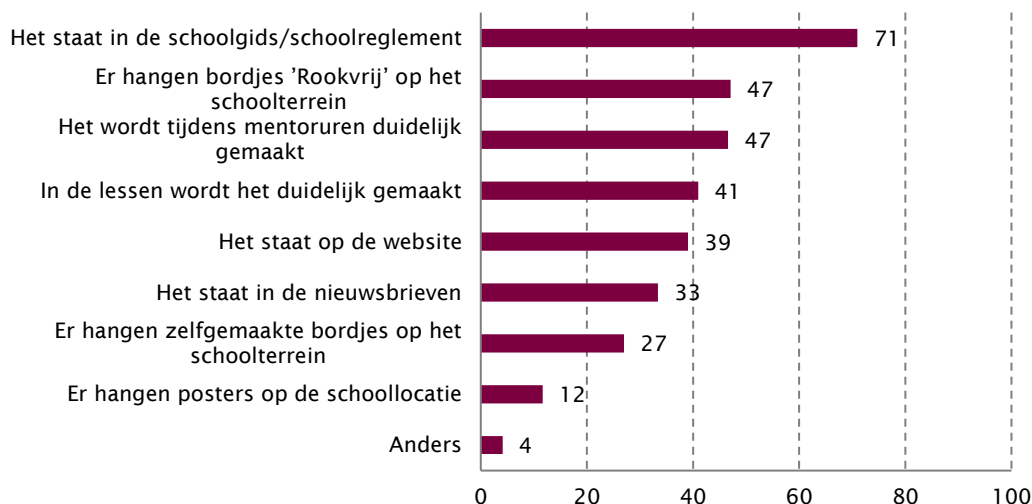
Tussen vo-scholen doen zich geen grote verschillen voor in de mate waarin schoolpleinen rookvrij zijn. In de oostelijke en zuidelijke provincies ligt het aandeel geheel rookvrije schoolpleinen in het vo wat lager dan in de andere delen van het land (resp. 50% voor provincies Overijssel, Gelderland en Flevoland en 48% voor Zeeland, Brabant en Limburg). Naar schoolgrootte is geen duidelijk verband waarneembaar. In het praktijkonderwijs (55%) en het vmbo (54%) ligt het aandeel scholen met geheel rookvrije schoolpleinen wat hoger dan bij de andere schooltypen (48-51%).

3.2 Scholen met een rookvrij schoolterrein

Communicatie

Ruim twee derde (71%) van de vo-scholen met een geheel rookvrij schoolterrein maken expliciet duidelijk dat hun schoolplein rookvrij is (cijfer niet in figuur). In 2015 gold dat nog voor 65% van de betreffende scholen. De meest gebruikelijke wijze van communiceren hierover is via de schoolgids c.q. het schoolreglement (figuur 3.2). Deze communicatiewijze bleek in voorgaande jaren ook het meest populair te zijn. Ook worden op bijna de helft van de rookvrije scholen in het voortgezet onderwijs bordjes opgehangen met de term 'Rookvrij' en wordt er tijdens mentoruren duidelijk gemaakt dat de school rookvrij is.

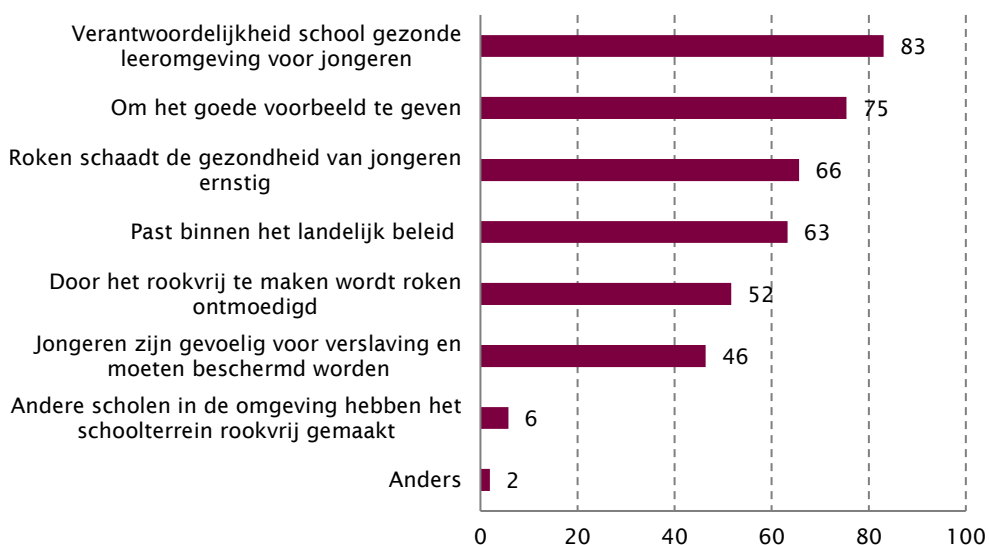
Figuur 3.2 Wijze waarop vo-scholen communiceren dat het schoolterrein volledig rookvrij is, meerdere antwoorden mogelijk (in procenten van alle vo-scholen die geheel rookvrij zijn en dit expliciet duidelijk maken, n=302)

Redenen

De voornaamste reden voor vo-scholen om hun schoolplein rookvrij te maken is, evenals dat in het po het geval was, het besef van de eigen verantwoordelijkheid (figuur 3.3) die de school draagt om jongeren een gezonde leeromgeving te bieden (83 procent). Iets meer dan in het po geven vo-directeuren aan dat ook het besef dat roken de gezondheid van hun leerlingen raakt, daarin meespeelt. Dit beeld was in 2015 niet veel anders.

Figuur 3.3 Redenen voor vo-scholen om het schoolterrein geheel rookvrij te maken, meerdere antwoorden mogelijk (in procenten van alle vo-scholen met een geheel rookvrij schoolterrein, n=424)

Hulp bij realisatie

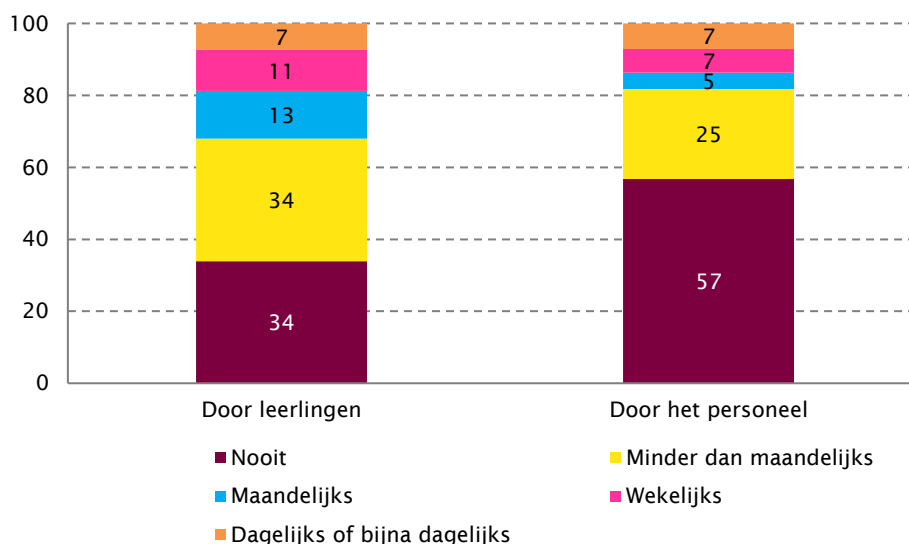
De meeste (87%) vo-scholen met rookvrije schoolpleinen hebben geen hulp gehad van externe organisaties bij de realisatie van het rookvrije schoolterrein. Hiervan was in 2015 ook nauwelijks sprake. Van de scholen die wel hulp hebben gehad (13 procent), geven de meeste scholen aan hulp te hebben gehad van de GGD (65%). Een derde (36%) heeft hulp gehad van de Gezonde School-adviseur en ruim een kwart van het Longfonds (28%). De hulp die de scholen hebben gehad, bestond voornamelijk uit het agenderen van het rookvrij schoolterrein (54 procent), en in iets mindere mate in het draagvlak creëren bij medewerkers en leerlingen (respectievelijk 47 en 44 procent). Daarnaast ontvingen sommige scholen hulp bij het voorbereiden van een goede handhaving (30%).

Handhaving

Op het vo komt het vaker dan het po voor dat er, hoewel het schoolplein feitelijk rookvrij is, toch wordt gerookt. Ruim twee derde (66%) van de directeurs van vo-scholen met rookvrije scholen ziet dat er wel eens stiekem door leerlingen op het schoolterrein wordt gerookt, in de meeste gevallen overigens minder dan maandelijks (figuur 3.4). In 2015 gaf 69 procent aan dat alle leerlingen zich aan het rookverbod hielden.

Het personeel lijkt zich in grotere mate aan het rookverbod te houden dan de leerlingen; 57 procent van de schoolleiders ziet nooit dat het personeel toch op het terrein rookt. Een kwart geeft aan minder dan maandelijks te zien dat het personeel toch rookt. In 2015 gaf nog 86 procent gaf aan dat alle medewerkers zich aan het rookverbod houden, maar die vraagstelling luidde toen anders.

Figuur 3.4 Hoe vaak (stiekem) gerookt door leerlingen en/of het personeel (in procenten van alle vo-scholen met een geheel rookvrij schoolterrein, n=424)

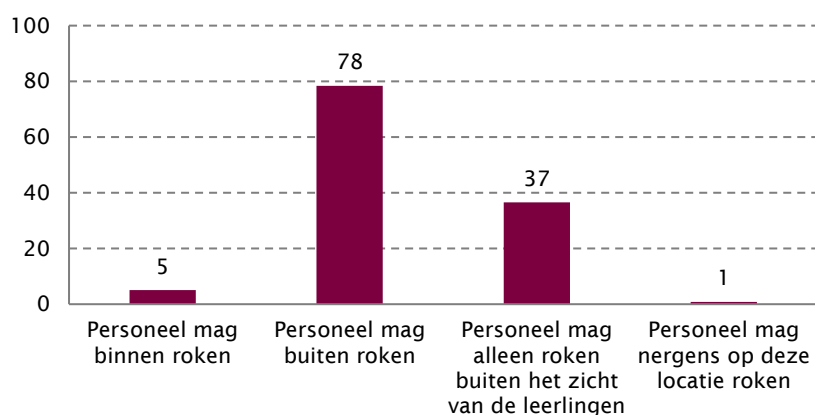
Van de in principe rookvrije vo-scholen geeft 42% aan geen concrete sancties op het roken op het terrein te hebben. Voor leerlingen zijn er op ruim de helft van de scholen (54%) concrete sancties voorzien en voor het personeel slechts op 6 procent van de scholen.

3.3 Niet geheel rookvrije scholen

Rooklocaties

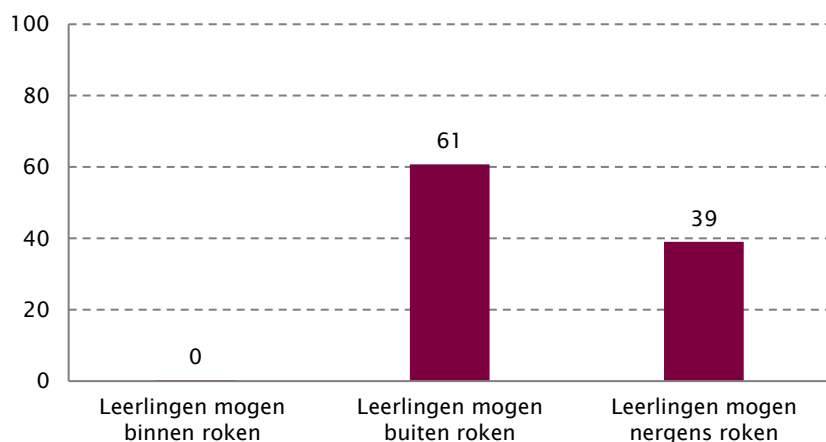
Bijna de helft van de vo-scholen heeft geen schoolplein dat geheel rookvrij is. Aan de directeurs van de betreffende scholen is gevraagd of hun schoollocatie een plek heeft waar het personeel mag roken (zie figuur 3.5). Bijna 80 procent geeft aan dat het personeel (op een bepaalde plek) buiten mag roken. Daarnaast mag op 37 procent van de scholen het personeel alleen roken buiten het zicht van de leerlingen. Dit laatste impliceert dat op 70% van de vo-scholen, leerlingen op schoolterreinen niet meer mogen roken of geconfronteerd worden met rokende medewerkers (53% rookvrij plus 37%*47%).

Figuur 3.5 Plek waar personeel mag roken? Meerdere antwoorden mogelijk (in procenten van alle vo-scholen die niet geheel rookvrij zijn, n= 375)

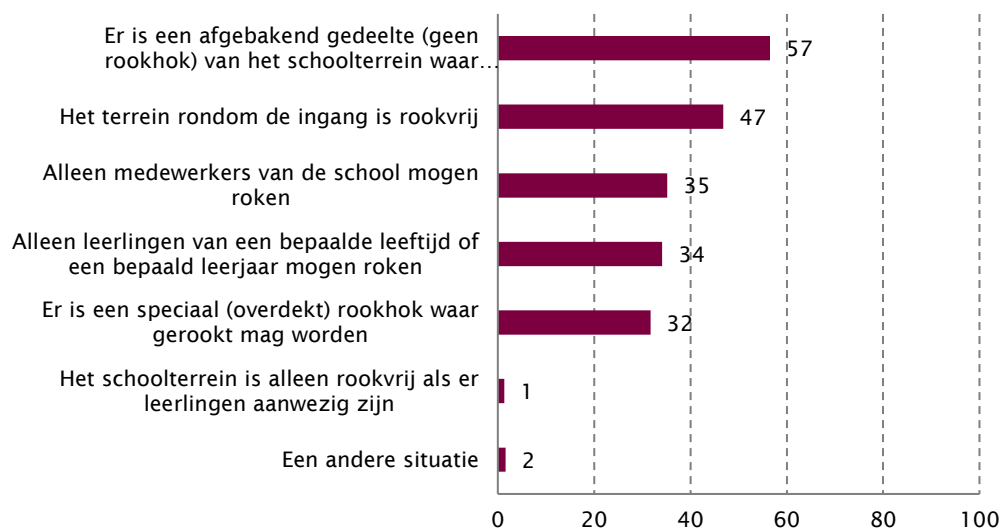
Dezelfde vraag is ook gesteld met betrekking tot leerlingen (zie figuur 3.6). Op 61 procent van de scholen zonder rookvrij schoolplein mogen de leerlingen (op een bepaalde plek) buiten roken, tegenover 39 procent van de scholen waar dit voor leerlingen nergens is toegestaan.

Figuur 3.6 Plek waar leerlingen mogen roken? Meerdere antwoorden mogelijk (in procenten van alle vo-scholen die niet geheel rookvrij zijn, n= 375)

Op een ruime meerderheid van de scholen (57 procent) die niet geheel rookvrij zijn, geldt dat er sprake is van een afgebakend gedeelte van het schoolterrein waar mag worden gerookt (figuur 3.7). Ook is op bijna een derde van de scholen een speciaal rookhok aanwezig. Het terrein rondom de ingang is in 47 procent van de scholen wel rookvrij. Tenslotte is voor bijna twee derde van de scholen een leeftijdsgrens; alleen leerlingen van een bepaalde leeftijd of een bepaald leerjaar mogen roken.

Figuur 3.7 Kunt u aangeven welke situatie(s) op het schoolterrein van toepassing is/zijn? Meerdere antwoorden mogelijk (in procenten van alle vo-scholen met een gedeeltelijk rookvrij schoolterrein, n=366)

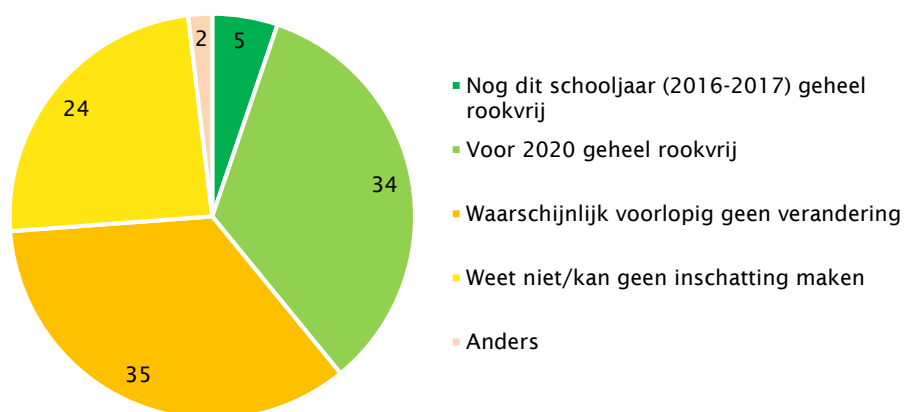
Toekomstverwachting

Gevraagd waarom hun school geen rookvrij schoolplein heeft, geeft 40% van de vo-schooldirecteuren zonder rookvrij schoolplein aan dat dit is omdat de school niet wil dat leerlingen uit het zicht verdwijnen en overlast in de buurt veroorzaken. In 2015 was dit ook de meest genoemde reden (70%). Andere redenen die meespelen zijn met name het feit dat rokende medewerkers er negatief tegenover staan (27%) en dat handhaving te veel tijd vergt (12%). Net als vorig jaar geven ook dit jaar veel respondenten (40 procent) aan een andere reden te hebben. Wat bij de open antwoorden op deze vraag vooral naar voren komt, is dat het alleen om rokende medewerkers gaat die op een afgeschermd plek roken. Het is volgens de directeuren de eigen verantwoordelijkheid van de medewerkers en vormt in hun ogen geen probleem.

Van de vo-scholen met een gedeeltelijk rookvrij schoolplein¹¹ verwacht 5% nog dit jaar het plein geheel rookvrij te maken, en verwacht 34% dat voor 2020 te zullen doen (figuur 3.9). Voor meer dan helft (59%) van de betreffende vo-scholen is dit perspectief minder helder. Ook in 2015 gaven de meeste respondenten aan dat er in de schooljaren 2015-2016 en 2016-2017 geen verandering zal komen.

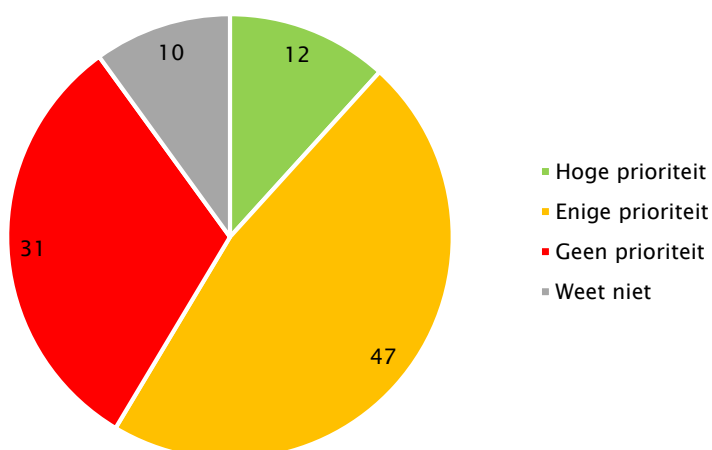
¹¹ Er waren te weinig vo-scholen met een geheel niet rookvrij schoolplein om uitspraken over te kunnen doen (n=9).

Figuur 3.8 Verwachtingen van gedeeltelijk rookvrije scholen van het rookvrij maken van het schoolterrein (in procenten, van alle vo-scholen met een gedeeltelijk rookvrij schoolterrein, n=366)

Aan de groep vo-scholen zonder geheel rookvrij schoolplein en die ook weinig verandering voorzien (zie vorige figuur) is vervolgens ook gevraagd in hoeverre zij het rookvrij maken van het schoolplein als prioriteit zien (figuur 3.9). In die groep blijkt 12% het rookvrij maken van het schoolplein als hoge prioriteit te benoemen.

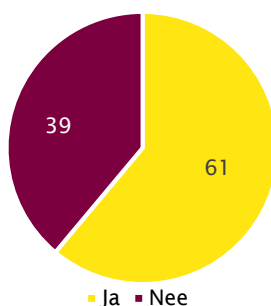
Figuur 3.8 Mate waarin het rookvrij maken van het schoolterrein prioriteit heeft (in procenten van alle vo-scholen die voorlopig nog geen geheel rookvrij schoolterrein hebben, n=228)

3.4 Amendement

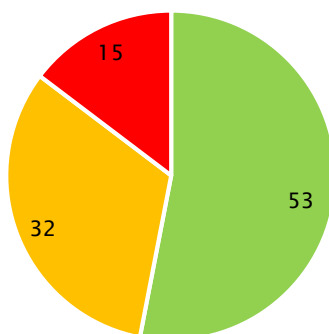
Tot slot is ook aan de vo-schooldirecteuren gevraagd in hoeverre zij op de hoogte zijn van het amendement van Dik-Faber op de Tabakswet. Daaruit blijkt dat in het voorgezet onderwijs 61 procent van de vo-schooldirecteuren daarvan op de hoogte is.

Figuur 3.10 Mate waarin vo-directeuren op de hoogte zijn amendement Tabakswet (in procenten van alle vo-scholen, n=799)

Van de vo-scholen die nog niet geheel rookvrij is, geeft ruim de helft (53%) aan dat het amendement voor hen aanleiding is om hun schoolterrein voor 2020 rookvrij te maken. Een derde (32%) stelt dat zij al van plan waren om het schoolterrein voor 2020 rookvrij te maken. Vijftien procent voorziet niet dat zij het schoolterrein voor 2020 rookvrij gaan maken.

Figuur 3.11 Mate waarin amendement aanleiding is om schoolterrein rookvrij te maken (in procenten van alle vo-scholen die niet geheel rookvrij zijn, n=362)

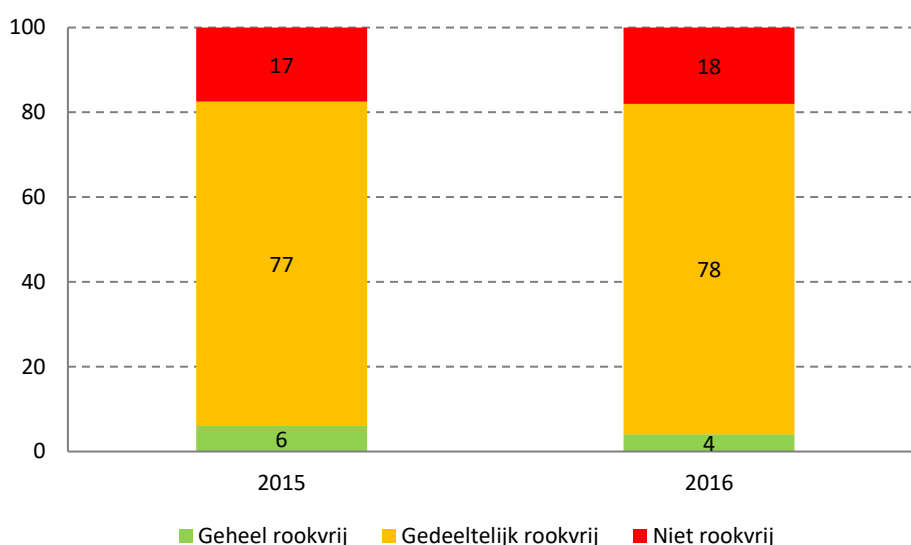
- Ja
- Nee, wij waren al van plan het schoolterrein rookvrij te maken voor 2020
- Nee, wij zijn niet van plan het schoolterrein voor 2020 rookvrij te maken

4. Middelbaar beroepsonderwijs

4.1 Feitelijke situatie

Rookvrije schoolterreinen zijn op het mbo minder gemeengoed dan op het po en het vo. Het merendeel van de mbo-scholen heeft een gedeeltelijk rookvrij schoolplein (figuur 4.1). Die situatie is in 2016 niet veel anders dan in 2015. In Amsterdam, Rotterdam en Den Haag en in de Randstadprovincies is het aandeel geheel niet rookvrije schoolpleinen iets hoger dan in de rest van het land (resp. 26% en 22%).

Figuur 4.1 Mate waarin mbo-schoolpleinen rookvrij zijn? (in procenten van alle mbo-scholen, n= 222)

4.2 Scholen met een rookvrij schoolterrein

Communicatie

Op de minderheid van de mbo-schoollocaties die volledig rookvrij zijn¹², wordt op iedere school expliciet duidelijk gemaakt dat het schoolterrein volledig rookvrij is. Dit wordt het vaakst duidelijk gemaakt via de lessen, schoolgids/schoolreglement en in mentoruren.

Redenen

As redenen voor het geheel rookvrij maken van het schoolterrein, worden genoemd: ontmoedigen (zeven van de negen scholen), past binnen het landelijk beleid (eveneens zeven scholen) en verder voorbeeld stellen, eigen verantwoordelijkheid en het feit dat roken de gezondheid schaadt (alle: zes van de negen).

¹² In dit onderzoek betrof dat negen mbo-scholen.

Hulp

Van de negen schoollocaties in het middelbaar beroepsonderwijs die geheel rookvrij zijn, geven er twee aan te zijn geholpen door externe organisaties bij de realisatie van het rookvrije schoolterrein.

Handhaving

Vier van de negen mbo-schoolleiders met een rookvrij schoolterrein ziet nooit dat een leerling stiekem op het schoolterrein rookt. Drie schoolleiders geven aan dit minder dan maandelijks te zien. Ook het personeel lijkt zich aan het rookvrije schoolterrein te houden; zes van de negen schoollocaties ziet nooit dat het personeel stiekem op de schoollocatie rookt.

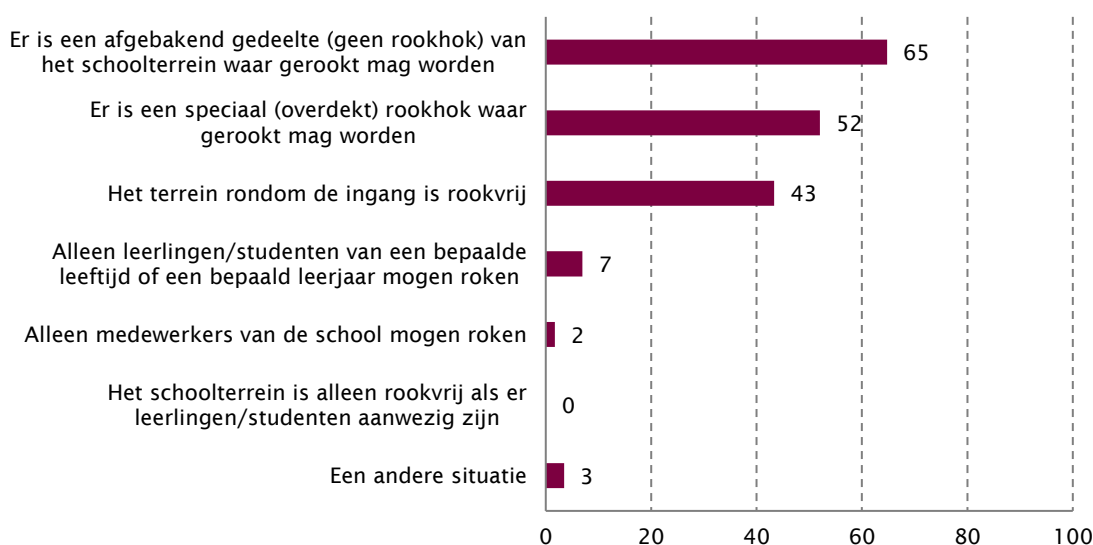
4.3 Niet geheel rookvrije scholen

Rooklocaties

Mbo-scholen die aangaven dat hun schoolterrein gedeeltelijk of niet rookvrij is, werd gevraagd of er een plek op het schoolterrein was waar medewerkers en/of leerlingen mogen roken. Uit die vragen komt naar voren dat voor zowel medewerkers als leerlingen geldt dat er buiten de school specifieke plekken zijn ingericht om te roken (geldt voor 97% van het personeel en voor 99% van de leerlingen). In beperkte mate mag er ook binnen worden gerookt (op een bepaalde plek; 4% van de medewerkers).

Op ongeveer twee derde van de scholen die gedeeltelijk rookvrij zijn, is een afgebakend gedeelte van het schoolterrein waar mag worden gerookt (figuur 4.2). Daarnaast heeft ongeveer de helft van deze scholen in het middelbaar beroepsonderwijs een speciaal (overdekt) rookhok. 43 procent van de scholen geeft aan dat het terrein rondom de ingang rookvrij is.

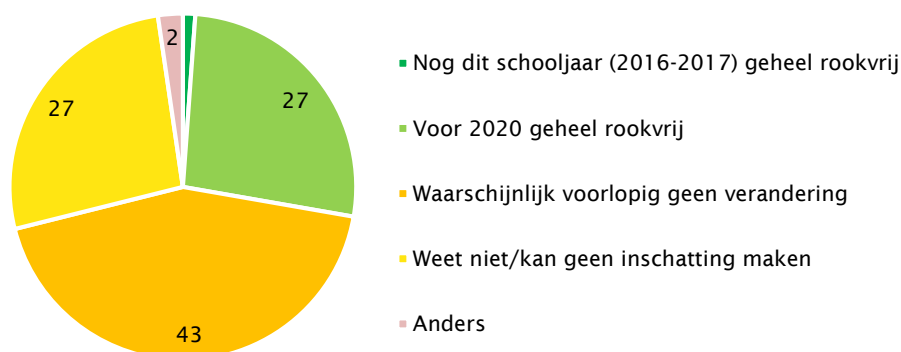
Figuur 4.2 Kunt u aangeven welke situatie(s) op het schoolterrein van toepassing is/zijn? meerdere antwoorden mogelijk (in procenten van alle mbo-scholen die een gedeeltelijk rookvrij schoolterrein hebben, n=173)

Toekomstverwachting

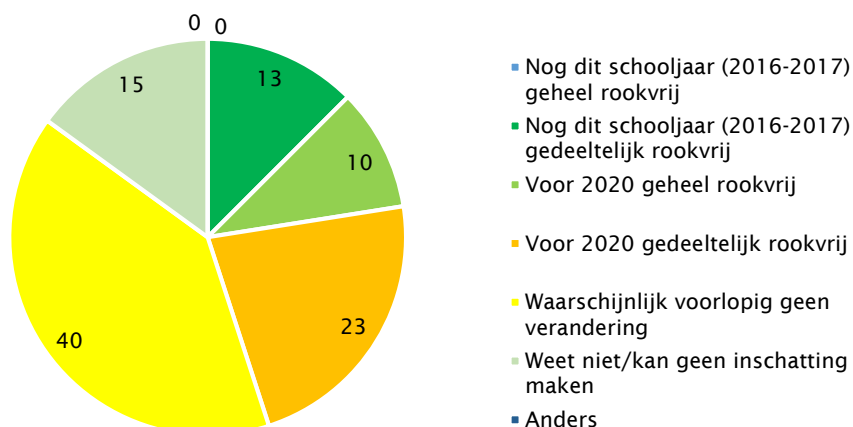
Van de ruim drie kwart van de mbo-scholen die nu gedeeltelijk rookvrij zijn, verwacht een kwart dat het schoolterrein naar verwachting voor 2020 geheel rookvrij is gemaakt (figuur 4.3). 43 procent van de scholen met een gedeeltelijk rookvrij schoolterrein geeft aan dat er waarschijnlijk voorlopig geen verandering zal komen; het schoolterrein blijft gedeeltelijk rookvrij.

Figuur 4.3 Verwachtingen van gedeeltelijk rookvrije scholen van het rookvrij maken van het schoolterrein (in procenten van de mbo-scholen die gedeeltelijk rookvrij zijn, n=173)

Van de 18% mbo-scholen met een (geheel) niet rookvrij schoolterrein geeft 40% aan dat er voorlopig geen verandering zal komen in die situatie, en zegt 15% dit niet goed te kunnen inschatten (figuur 4.4). Iets minder dan een kwart van deze scholen verwacht dat het schoolterrein voor 2020 gedeeltelijk rookvrij wordt gemaakt en 13 procent verwacht dat dit nog dit schooljaar (2016-2017) wordt gedaan. Tenslotte geeft 10 procent aan dat het schoolterrein voor 2020 in zijn geheel rookvrij wordt gemaakt.

Figuur 4.4 Verwachtingen van geheel niet rookvrije scholen van het rookvrij maken van het schoolterrein (in procenten van alle mbo-scholen met een geheel niet-rookvrij schoolterrein, n=40)

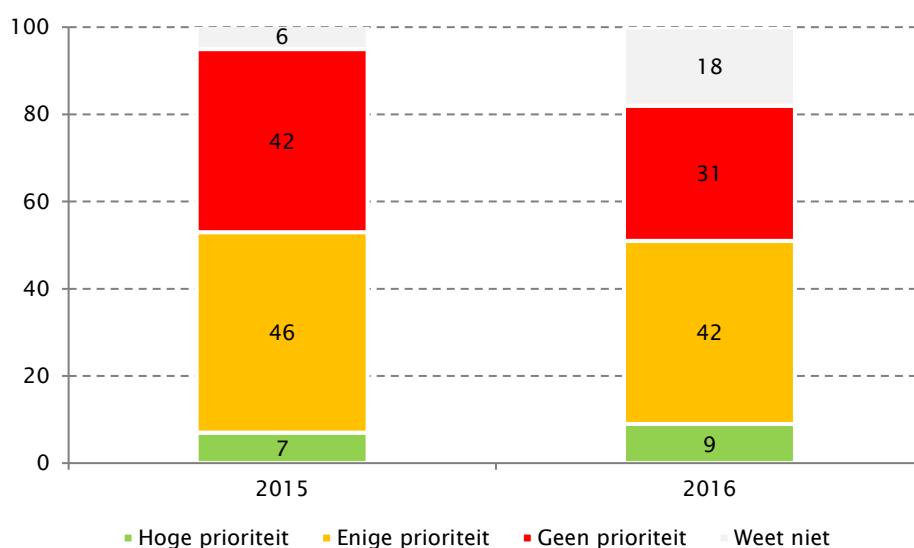

Redenen niet rookvrij schoolterrein

De scholen in het middelbaar beroepsonderwijs die voorlopig nog geen geheel rookvrij schoolterrein hebben, is gevraagd naar hun redenen om niet over te gaan op een (volledig) rookvrij schoolterrein. Bijna de helft van de scholen (44 procent) geeft aan dat de school niet wil dat de leerlingen uit het zicht verdwijnen en overlast in de buurt veroorzaken. Veel mbo-scholen (46%) geven echter aan nog een andere reden te hebben om hun schoolplein niet rookvrij te maken. Zo werkt bij de open antwoorden vaak als reden genoemd dat de jongeren op het middelbaar beroepsonderwijs volwassen zijn.

Bij 42 procent van de mbo-scholen zonder rookvrij schoolplein heeft het rookvrij maken van het schoolterrein enige prioriteit, maar geen hoge (figuur 4.5). Op bijna een derde heeft dit geen prioriteit. In 2015 gaven meer mbo-schoolleiders aan het rookvrij maken geen prioriteit te vinden. In 2016 geven vooral meer mbo-leidinggevenden aan dit niet goed te weten. Een hoge prioriteit heeft het rookvrij maken in 2016 niet gekregen.

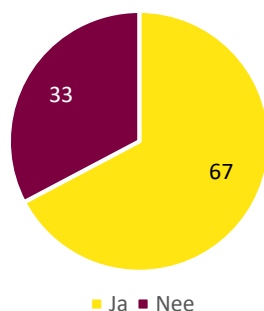
Figuur 4.5 Mate waarin het rookvrij maken van het schoolterrein prioriteit heeft op gedeeltelijke of niet-rookvrije scholen (in procenten van alle mbo-scholen die voorlopig nog geen geheel rookvrij schoolterrein hebben, n=161)

4.4 Amendement

In het middelbaar beroepsonderwijs is men het beste op de hoogte van het amendement op de Tabakswet, meer zelfs dan bij het voortgezet onderwijs (67% versus 61%, zie figuur 4.6 en figuur 3.10).

Figuur 4.6 Op de hoogte van dit amendement (in procenten van alle vo-scholen, n=222)

Ook is in het mbo het amendement het vaakst een aanleiding om het schoolterrein voor 2020 rookvrij te maken (figuur 3.11). In het mbo geldt dat voor 64% van de scholen, tegen 53% in het vo en 56% in het po. 17 procent geeft aan dat de school al van plan was het schoolterrein voor 2020 rookvrij te maken, 19% geeft aan geen plannen te hebben om het schoolplein rookvrij te maken.

Figuur 3.11 Mate waarin amendement aanleiding is om schoolterrein rookvrij te maken (in procenten van alle mbo-scholen die niet geheel rookvrij zijn, n=206)

5. Samenvatting en conclusie

Anno 2016 geldt voor ruim drie kwart van de po-scholen, ruim de helft van de vo-scholen en vier procent van de mbo-scholen dat de schoolpleinen geheel rookvrij zijn. In het po en vo zijn er nauwelijks scholen die geheel niet rookvrij zijn. Voor het mbo geldt dat de meeste schoolpleinen gedeeltelijk rookvrij zijn, maar ook dat iets minder dan een vijfde van de schoolpleinen geheel niet rookvrij is.

Die situatie is niet veel anders dan in 2015. Voor de partijen die het rookvrij maken bepleiten en daar hard aan werken, is dat een teleurstellende conclusie. Tussen 2012 en 2015 was er, althans voor het voortgezet onderwijs, wel een tendens zichtbaar dat meer scholen hun schoolpleinen rookvrij hadden gemaakt¹³.

Voor het feit dat die ontwikkeling nu stopt, dienen zich twee redenen aan. Een reden zou kunnen zijn dat met de integratie van het beleid gericht op het rookvrij maken van schoolterreinen in het bredere SGBL-beleid, de aandacht voor het thema rookvrij wat is verflauwd of verdund. Roken ‘concurrereert’ nu immers met gezonde kantines en het stimuleren van bewegen, beide jongere thema’s die maatschappelijk veel aandacht krijgen en waar de winstkansen wellicht iets gunstiger lijken dan bij het al wat oudere en soms ook lastigere thema van het niet-roken. Maar er is ook een andere verklaring denkbaar voor het feit dat in 2016 niet meer winst lijkt te zijn behaald in het rookvrij maken van schoolterreinen. Die verklaring wijst op het feit dat er inmiddels al de nodige progressie is geboekt, maar dat daarmee het ‘laaghangende fruit’ wel is geplukt. Naarmate in de loop der jaren meer scholen hun beleid hebben aangepast, is het lastiger geworden om ook de ‘*last men standing*’ hun beleid te doen veranderen. Die situatie lijkt zich ook voor te doen in het ontmoedigen van het roken in het algemeen of in het stimuleren van sport en bewegen onder burgers. Beide thema’s waar de laatste jaren minder progressie is geboekt dan in de perioden daarvoor.

Argumenten om het schoolplein niet rookvrij te maken hebben op het vo en mbo primair te maken met de vrees dat kinderen vervolgens elders gaan roken. Beter toestaan onder toezicht dan uit het oog verliezen, lijkt het devies van de scholen. Bij het mbo speelt verder mee dat men leerlingen als een volwassene beziet. In alle schooltypen speelt tot slot consideratie met rokende medewerkers een rol.

Impliceren de uitkomsten dat rookpleinen in het onderwijs op 1 januari 2020 nog niet geheel rookvrij zullen zijn? Twee derde van de scholen in het mbo is bekend met het amendement op de Tabakswet dat in 2016 was aangenomen. In het vo geldt dat voor drie vijfde, in het po voor krap een derde. Voor alle schooltypen geldt dat de (ruime) meerderheid van de scholen die nog niet rookvrij zijn, in het amendement een aansporing ziet om het schoolplein rookvrij te maken. In die zin heeft het amendement een positief effect gehad (al is dat nog niet zichtbaar in de cijfers over 2016). Tegelijk geeft ook een vijfde tot een zesde van de scholen aan niet te verwachten dat hun schoolplein voor 2020 rookvrij zullen zijn. Ook uit de vragen naar ambities en verwachtingen komt naar voren dat er enerzijds

¹³ Zie hiervoor de 2015 meting: Verhoofstad, A. & Reijgersberg, N. (2015). Rookvrije schoolterreinen. *Tabellenrapportage rookvrije schoolterreinen in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs*. Utrecht: Mulier Instituut

scholen zijn die afstevenen op een rookvrije situatie, maar dat anderzijds ook scholen zijn voor wie dit geen prioriteit heeft en die op dit vlak niet genegen lijken uit zichzelf hun beleid aan te passen.

Het amendement blijft daarmee een noodzakelijke stok achter de deur. In de tussentijd zal verder gewerkt moeten worden aan het benoemen en uitdragen van het belang van rookvrije ruimtes, juist in de onderwijsomgevingen omdat daar immers een belangrijke schakel ligt in het voorkomen van het starten met roken. Verder moet er gewerkt worden aan het vergroten van de bekendheid van scholen met het amendement. Binnen het mbo lijkt het zinnig om met schoolleiders de discussie aan te gaan wat het feit dat men leerlingen als volwassene beziet, impliceert voor de inrichting van de ruimtelijke omgeving waarin die 'volwassenen' (waarvan een deel 16 of 17 jaar oud is) verkeren. Voor alle scholen geldt dat directeuren met (rokende) personeelsleden het gesprek moeten blijven aangaan over hun rol en (voorbeeld)positie binnen de school. Sommige leidinggevenden benoemen dat ze vrezen dat een te sterke nadruk op repressie zal impliceren dat leerlingen elders gaan roken, buiten het schoolplein. De school 'op slot doen' lijkt hierin niet de oplossing. De vrees voor ronddolende leerlingen mag echter niet bepalend zijn voor wat de school uitdraagt. Als de school het niet roken serieus neemt, hoort daar een rookvrij schoolplein bij. Voor de belemmeringen die dat in de weg staan, zijn vast creatieve en acceptabele oplossingen denkbaar.

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl